

Territoris indefinits

Perspectives sobre el llegat colonial

Exposició del 17 de maig al 20 d'octubre de 2019

Pala Pothupitiye, *Colombo Fort* (detall), 2016. Cortesia de l'artista i Singapore Art Museum.

TERRITORIS INDEFINITS reflexiona sobre la noció de territori en un sentit expandit del terme, que va més enllà de la geografia i comprèn qüestions d'identitat, cultura, història i temps, dins el marc del llegat colonial. A través de l'obra d'artistes provinents de geografies i diàspores diverses, l'exposició articula els efectes del colonialisme i la manera en què estructures imposades fa segles han establert uns paradigmes que s'han perpetuat fins avui. Malgrat la independència d'antigues colònies, la descolonització és un procés que encara no s'ha acabat.

ESTRUCTURES DEL COLONIALISME

«Parlo de milions d'homes a qui sàviament han inculcat la por, el complex d'inferioritat, el tremolor, el posar-se de genolls, la desesperança...»

Aimé Césaire, *Discours sur le colonialisme*

L'EXPOSICIÓ s'obre amb un conjunt de treballs que aborden l'empremta persistent de la repressió colonial i el desempoderament de les poblacions natives a través de la violència epistèmica exercida pels colonitzadors europeus.

La frase «Look how far we've come» [Mireu fins on hem arribat], que apareix incrustada en el mural multicolor de l'artista choctaw-cherokee **Jeffrey Gibson**, permet interpretacions diverses. Ara bé, si tenim en compte l'escassa probabilitat que els Estats Units siguin descolonitzats, només es pot entendre amb un sentit irònic. Els dibuixos, inspirats en motius dels nadius nord-americans, també tenen reminiscències del modernisme americà, que en va agafar elements estètics i se'ls va apropiat.

Escampat a terra hi veiem *Nuremberg Map of Tenochtitlan* (2013), de **Mariana Castillo Deball**, una ampliació del mapa detallat de l'antiga capital asteca (avui Ciutat de Mèxic) que el conqueridor espanyol Hernán Cortés va enviar al rei d'Espanya el 1520, juntament amb un seguit de cartes on descrivia aquella ciutat gran i avançada i la seva gent, sense ometre el ritual dels sacrificis humans. Això va ser instrumentalitzat per l'imperi espanyol per qualificar els asteques de bàrbars que calia civilitzar. El mapa, publicat per primera vegada el 1524, va ser una de les imatges dels asteques i del Nou Món que va circular més per Europa. Va capturar l'imaginari dels europeus i va guanyar molts adeptes a la causa de la conquesta del territori.

La justificació de la colonització també es va plasmar en la construcció de monuments com una manera de cimentar la memòria històrica per part de l'Estat. *Nation State - Part 1. Exercise #1. History. Christopher Columbus* (2013) de **Daniela Ortiz i Xose Quiroga** denuncia el continu enaltiment de Cristòfor Colom com a «descobridor» de les Amèriques, fins i tot molts anys després de la independència de les colònies espanyoles. L'obra, composta de fotografies del monument erigit a Barcelona per a l'Exposició Universal de 1988, s'acompanya d'un text que descriu el paper de Colom en la colonització de les Amèriques.

La pintura paisatgística i la natura morta són gèneres estretament vinculats amb l'expansió colonial europea en terres llunyanes, on han imposat una mirada occidental i han contribuït a crear la noció de l'«Altre» inferior. **Sandra Gamarra** hi al·ludeix superposant a les seves pintures fragments de textos d'Enrique Dussel, Victor Stoichita i Mario Rufer sobre formes de representació i poder, objectificació i monetització de la cultura a través d'un sistema de capitalisme transnacional que va ser impulsat pel colonialisme.

Les obres de **Lothar Baumgarten** i **Maria Thereza Alves** analitzen les polítiques repressives en l'àmbit lingüístic, especialment pel que fa a la denominació de llocs i coses, i posen en evidència l'ús del canvi de noms com a estratègia de control i possessió per part de les forces imperials i colonials. A *Salto (Pipa Cornuta)* (1977), Baumgarten restaura la memòria i reivindica un lloc i una cultura simplement restituint els noms dels rius de la Gran Sabana en llengua nativa. *This is Not an Apricot* (2009), d'Alves, il·lustra vint tipus diferents de fruits indígenes que l'artista va trobar en un mercat de l'Amazones, als quals el venedor es referia amb una única paraula: albercocs. Els seus noms originals han quedat relegats a l'oblit després de dècades d'imperialisme lingüístic, que es prolonga fins avui.

Emergint de manera inquietant de la paret trobem *Chinkachiy* (que significa eliminar o esborrar en quítxua) (2019) d'**Alán Carrasco**, un vague retrat de Túpac Amaru II (1738-1781), l'indígena que va liderar la revolta contra el domini espanyol al Perú. Molt temps després de la seva brutal execució, la seva imatge es va convertir en una icona de la independència i dels drets dels indígenes, fins al punt de figurar en diverses divises del Perú, com en el bitllet de 50 sols d'or (dissenyat per l'artista Germán Suárez Vértiz, i en el qual Carrasco basa *Chinkachiy*) o la seva última aparició, en el de 500 intis. Ara bé, després de la caiguda del govern progressista del general Juan Francisco Velasco Alvarado (1968-1975) i la reivindicació de Túpac Amaru per part del grup armat MRTA durant el conflicte intern del Perú (1980-2000), la seva figura s'ha anat esborrant progressivament del relat oficial de la història peruana. Les imatges que apareixen en els nous sols peruans des de 1991 corresponen totes a personalitats criolles o blanques.

«An investigation into colonial fantasy» [Una investigació de la fantasia colonial], diu una de les diapositives de *Signs of Empire* (1983), de **Black Audio Film Collective**. La frase dona pas a una successió de fotografies d'arxiu de l'era colonial britànica que es juxtaposen amb reportatges contemporanis. Acompanyada de textos i d'una ombrívola banda sonora interrompuda per discursos polítics, l'obra resultant és una poderosa narració de constructes colonials de la identitat i del ressò que tenen encara a l'Anglaterra contemporània.

Les vint-i-una fotografies en blanc i negre que integren *Land of Undefined Territory* (2016) de **Munem Wasif** constitueixen una meditació sobre la manera de definir l'espai i la nostra relació política amb el territori. El paisatge anònim que apareix a l'obra correspon a una de les zones històricament més conflictives entre l'Índia i Bangladesh, amb fronteres canviant definides per les divisions postcoloniales i la guerra.

La cartografia és una eina poderosa: les seves línies institucionalitzen fronteres i els seus textos legitimen la toponímia. A *Other Maps Series* (2016), **Pala Pothupitiye** presenta cartografies reimaginades a través de narracions profusament il·lustrades sobre mapes oficials que barregen mitologia i història colonial. També detalla la història de Sri Lanka i les ocupacions portuguesa, holandesa i britànica, així com la guerra civil que va assolir el país durant més d'un quart de segle; tot plegat fa trontollar la idea d'una sobirania territorial rígida.

EL MOVIMENT DE PAÏSOS NO-ALINEATS

«El Tercer Món no va ser un lloc. Va ser un projecte.»

Vijay Prashad, *The Darker Nations: A People's History of the Third World*

L'abril de 1955, els representants de vint-i-nou països asiàtics i africans, la majoria dels quals acabaven d'accedir a la independència, es van reunir en una conferència a Bandung, Indonèsia, per defensar interessos comuns respecte a la sobirania nacional, la descolonització, l'antiimperialisme i el desenvolupament econòmic. La conferència internacional per establir noves aliances geopolítiques representava el 54 % de la població mundial d'aquell moment i va marcar un punt d'inflexió en l'ordre polític postcolonial. D'aquella trobada en va emergir el Moviment de Països No-alineats (MNOAL), format per nacions que compartien aquella ideologia i evitaven la bipolaritat de la Guerra Freda, i també el terme «Tercer Món».

La pel·lícula de **Naeem Mohaiemen** *Two Meetings and a Funeral* (2017) entreteixeix imatges d'arxiu amb la narració de l'historiador Vijay Prashad per reflexionar sobre l'impuls i la solidaritat de les ideologies progressistes del MNOAL. També posa al descobert les complexitats que en van determinar el fracàs a través d'una crònica del gir crític que va fer Bangladesh des del socialisme a l'islamisme amb el suport de l'Organització per a la Cooperació Islàmica.

DESCOLONITZACIÓ I NEOCOLONITZACIÓ

«El colonialisme també té la seva variant moderna, en forma de control econòmic, control intel·lectual... És un enemic hàbil i determinat, i apareix disfressat de moltes maneres.»

**Ahmed Sukarno, president d'Indonèsia,
Conferència de Bandung, 1955**

A la pel·lícula *Nucleus of the Great Union* (2017), **The Otolith Group** revisita el viatge que el novel·lista afroamericà Richard Wright va fer a la Costa d'Or (Ghana) el 1953 per acompanyar el Partit de la Convenció del Poble en la campanya per independitzar-se del govern britànic. El film és un buidatge i reconfiguració digital de l'arxiu de més de 1.500 fotografies que va fer Wright durant el seu viatge i que s'ha mantingut inèdit. En un moment colpidor de la pel·lícula, la narradora, Saidiya Hartman, explica que uns nens ghanesos li van dir que els hauria agradat tenir avantpassats esclaus perquè així ara ells podrien ser tan rics com els americans.

Les complexitats de la identitat nacional, la descolonització i la migració s'exploren a *Kwassa Kwassa* (2015) de **Superflex**. La pel·lícula narra poèticament la història recent de Mayotte, una de les antigues illes de la República Islàmica Federal de les Comores que va triar ser recolonitzada pels francesos el 2011 i es va convertir en una regió ultraperifèrica de la Unió Europea, separada per menys de vuitanta quilòmetres dels seus veïns independents més propers.

Flowers for Africa (2013-en procés) de **Kapwani Kiwanga** reviu la memòria històrica mitjançant la reconstrucció d'arranjaments florals a partir de fotografies d'arxiu relacionades amb les cerimònies d'independència als països africans. En el transcurs de l'exposició es deixa que les flors es marceixin, al·ludint a nocions d'impermanència i flux, així com als reptes que planteja la independència.

De la mateixa manera que els arranjaments florals són una importació colonial, també les cerimònies en si s'han adoptat de models occidentals. *Independence Day* (2009-en procés) de **Maryam Jafri** reuneix fotografies de les primeres celebracions del Dia de la Independència en antigues colònies de l'Àfrica, l'Àsia i l'Orient Mitjà. Organitzades segons la tipologia de l'esdeveniment, les imatges posen de manifest fins a quin punt les noves nacions han mantingut l'estètica, el protocol i de vegades els sistemes de governança dels seus antics colonitzadors.

La llengua com a eina de repressió i manipulació és, un cop més, motiu d'anàlisi en l'obra *Black Sunlight* (2017) de **Dana Whabira**. El títol s'inspira en la novel·la de culte de Dambudzo Marechera, prohibida a Zimbàbue el 1981 per obscena i eurocèntrica. Escrita amb lletres de neó apareix la frase «It's not the end of the world» [No és la fi del món], amb la lletra L, que no existeix en xona, enfosquida per crear un altre significat [*word*, paraula]. Juntament amb un vídeo d'una classe de xona que inclou fragments d'entrevista amb Marechera, l'obra denuncia les calculades interpretacions errònies de la llengua indígena i com sovint s'ha al·ludit al nacionalisme africà per justificar règims totalitaris arreu del continent.

Exposició organitzada i produïda pel MACBA Museu d'Art Contemporani de Barcelona.

Comissària
Hiuwai Chu

App del MACBA

Gaudiu de les fitxes explicatives d'una selecció d'obres de l'exposició, a més d'informació detallada de les exposicions i activitats, vídeos, curiositats i tota la informació pràctica d'accés al museu.

Visites comentades

Consulteu horaris i idiomes a macba.cat.

Visites accessibles

Visites per a accessibilitat auditiva disponibles amb sol·licitud prèvia a educacio@macba.cat.

Conferència

Naeem Mohaiemen:
The Shortest Speech
Divendres 17 de maig, 19 h
Auditori Convent dels Àngels

Parlem de...

Territoris indefinits

Amb el Grup de pensament, pràctiques i activismes afro/negres i l'artista Alán Carrasco, entre d'altres. Consulteu horaris a macba.cat.

Curs

Aura Cumes: «*Seguimos vivos*»: *Pueblos Mayas, colonización permanente y horizontes de vida*
3, 4 i 5 de juliol
Auditori Convent dels Àngels

Dissabte afrofuturista

Amb la participació de Kapwani Kiwanga, el col·lectiu Jokkoo i el Grup de pensament, pràctiques i activismes afro/negres.
Dissabte 28 de setembre
Capella MACBA

Amics del MACBA

Visites exclusives

Reflexions sobre el postcolonialisme amb Hiuwai Chu, comissària de l'exposició.
Dimecres 29 de maig, 18 h
i divendres 14 de juny, 11 h
(visita en anglès sense traducció)

Horaris

Dilluns, dimecres, dijous i divendres, d'11 a 19.30 h (del 25 de juny al 24 de setembre, de 10 a 20 h)
Dimarts no festius, tancat
Dissabtes, de 10 a 20 h
Diumenges i festius, de 10 a 15 h

Els dissabtes, de 16 a 20 h, l'accés al museu és gratuït.

L'entrada del museu té validesa durant un mes. Activeu-la a la recepció i torneu tantes vegades com vulgueu.

MACBA

Museu d'Art Contemporani de Barcelona

Plaça dels Àngels, 1
08001 Barcelona
macba.cat

Segueix-nos

#TerritorisIndefinits

Fes-te Amic del MACBA a partir de 18 € l'any.

Mitjans col·laboradors

